

GOD: HOORBAAR OF ZICHTBAAR?

Klank, beeld, muziek en het goddelijke

Hoe kan een muzikfilosoof een schilderij dat hij nog nooit gezien heeft, wel gehoord hebben? Hoe kan in een huis vol vijfhoeken (PentAhouse) de *proportio divina* zichtbaar worden? Hoe kan de onzichtbare God niet in beeld maar wel in klank verschijnen? Of in Hebreeuwse letters? Hoe leidt muzikale improvisatie tot een spirituele ervaring? Hoe kan hypermoderne techniek in een orgel directer toegang verschaffen tot het religieuze bij Bach? En wat *doet* een musicus dan concreet?

Figura Divina organiseert in samenwerking met de **Protestantse Theologische Universiteit** en het **Orgelpark Research Colloquium** een symposium dat antwoorden zoekt op deze vragen.

De internationale toporganiste en improvisator **Zuzana Ferjencikova** (Codarts) zal werken van César Franck, Franz Liszt en eigen werk ten gehore brengen, waar orgelkundige **Hans Fidom** (VU) wetenschappelijk op zal reflecteren. Muziekfilosoof **Albert van der Schoot** (UvA) vertelt over zijn PentAhouse en over hoe 'horen' en 'zien' eigenschappen van elkaar kunnen overnemen en elkaar versterken in de kunst. Filosoof **Ruud Welten** (EUR) brengt de onverbeeldbaarheid van God van het jodendom (Oude Testament) in verband met psychoanalyse en het *Sprechgesang* in de muziek van Schönberg. Musicoloog **Hyun-Ah Kim** (VU/EMAB) vertelt hoe de humanist Reuchlin (1455-1522) de cantillatietekens bij Hebreeuwse letters zag als visuele en fonetische emanatie van God.

- 11.00 Muziek
- 11.10 Opening (dr. Oane Reitsma, dagvoorzitter)
- 11.15 dr. Albert van der Schoot (UvA) – *Als horende het onzienlijke*
- 12.00 prof.dr. Ruud Welten (EUR) – *Arnold Schönberg en de stem van een afwezige God*
- 12.45 LUNCHPAUZE – u moet zelf voor uw lunch zorgen
- 14.15 dr. Caro Verbeek (VU) – *Smound: On the Shared History of Smell and Sound*
- 14.45 dr. Hyun-Ah Kim (VU/EMAB) – *Singing in the Secret Signs of the Divine*
- 15.30 PAUZE
- 16.00 Zuzana Ferjencikova (Codarts), orgel & prof.dr. Hans Fidom (VU/Orgelpark) –
Gesprek en concert: *Situationaliteit, spiritualiteit en César Franck*
- 17.00 Einde

Organisatie: dr. Oane Reitsma (PThU, *associated researcher*) en prof.dr. Marcel Barnard (PThU)
in het kader van het PThU-programma Societas Doctorum Ecclesiae.

Abstracts sprekers

dr. Albert van der Schoot – **Als horende het onzienlijke**

Horen en zien zijn twee eigensoortige waarnemingsvormen, maar soms kunnen zij elkaars taken uitwisselen of versterken. Ik zal dit aan de hand van twee Nederlandse kunstenaars van de twintigste eeuw laten horen en zien.

In het dak van mijn eigen huis, PentAhouse, is deze inwisselbaarheid ook materieel ingebouwd. Bovendien biedt het huis onderdak aan de verhouding die bij uitstek mag gelden als *figura divina*: de verhouding die in de Renaissance de *divina proportio* werd genoemd, de 'goddelijke proportie' ofwel de gulden snede. Bij beide kunstenaars speelt de hemel (naar keuze met hoofd- of kleine letter) een belangrijke rol.

prof.dr. Ruud Welten – **Arnold Schönberg en de stem van een afwezige God**

Het Jodendom speelt een centrale rol in het werk van Arnold Schönberg. In werken als *Die Jakobsleiter* (1917-1944) en *Moses und Aron* (1930-1932) wordt de gehele verhouding tussen tekst en stem vormgegeven door zijn ideeën over het Jodendom. Dat wordt onder andere duidelijk in het bijzondere gebruik van de stem, zoals in wat hij Sprechgesang noemde. Met behulp van de psychoanalyse van Jacques Lacan zal Welten ingaan op Schönbergs bijzondere gebruik van de stem, die alles te maken heeft met de stem in het Jodendom.

dr. Caro Verbeek – **Smound: On the Shared History of Smell and Sound**

Caro Verbeek promoveerde vorig jaar op een onderzoek naar de rol van geur in de kunst van de Futuristen. Ze werkt aan de VU als olfactorisch specialist, en initieerde er onder meer het populaire vak 'Knowing by Sensing'. In Verbeeks werk speelt de samenwerking van de zintuigen en hoe die te begrijpen een centrale rol. Verbeek is curator van het Kunstmuseum Den Haag. Ook is zij betrokken bij onderzoeksproject Odeuropa.

dr. Hyun-Ah Kim – **Singing in the Secret Signs of the Divine**

A leading Christian Hebraist Johannes Reuchlin (1455-1522) defines Kabbalah as a symbolic reception of divine revelation, handed down for the contemplation of God and God's emanations. Fundamental to this contemplation is knowledge of the Hebrew language. For Hebrew accent and orthography are the visible factors of the invisible in the Kabbalistic tradition. I will address some of the theological-philosophical notions underlying the Kabbalistic interpretation of 1) the Hebrew letters as the manifestation of cosmic energy; 2) the mystical power of vowels (*nekudot*) as the vehicle of sound; and 3) the 'musical accents' (*te'amim*), the cantillation signs in which the Voice of God is embodied, both phonetically and visually.

Zuzana Ferjencikova (orgel) & *prof.dr. Hans Fidom* – **Situationaliteit, spiritualiteit en César Franck**
Zuzana Ferjencikova zal werken van César Franck (op 10 december 200 jaar geleden geboren), Liszt en haarzelf ten gehore brengen.

Hans Fidom zal daarbij een theoretisch kader schetsen waarbij hij de 'situationaliteit' van muziek als uitgangspunt neemt, met als centrale gedachte dat spiritualiteit net als muziek iets van dit moment is; de *haecceity* (Duns Scotus tot Deleuze) van muziek en spiritualiteit. Voorts zal hij een paar dingen demonstreren aan de nieuwe speeltafel van de orgels in het Orgelpark: technologie die de toegankelijkheid van muziek (Bach) eenvoudiger maakt, en dus ook de toegang tot spirituele aspecten. Daarbij leent hij uit Joel Speerstra's denkwerk, die *gesture* ontdekt in de manier waarop Bach zijn partituren schreef.